

„Wszy z rodzaju *Hoplopleura* (Phthiraptera, Hoplopleuridae) - struktura taksonomiczna i topiczna oraz problemy specyficzności żywicielskiej”
Paulina Kozina

Badania nad wszami (Phthiraptera, Anoplura) wykonywane do tej pory, nie przebiegały kompleksowo. Analizowano szerzej gatunki o znaczeniu chorobotwórczym dla człowieka, czy zwierząt hodowlanych, pomijając nawet najważniejsze dane z zakresu taksonomii, biologii, czy pasożytnictwa pozostałych. Nieliczne badania dotyczące funkcjonowania układu pasożyt-żywiciel sugerują, że ponad połowa Anoplura to gatunki związane z jednym żywicielem (monokseniczne), pozostałe obserwuje się u dwóch lub szerszego kręgu zwykle blisko spokrewnionych żywicieli (oligokseniczne). Wątpliwości budzi zakres swoistości żywicielskiej wszy z rodzaju *Hoplopleura* (Hoplopleuridae) notowanych głównie u gryzoni Rodentia, rzadziej ryjówkowształtnych Soricomorpha, a szczególnie gatunków związanych z pospolitymi euroazjatyckimi lub kosmopolitycznymi myszowatymi Muridae. Określenie relacji z żywicielem wymaga tu jednak jednoznacznej identyfikacji taksonomicznej, co z kolei stwarza konieczność weryfikacji cech diagnostycznych z uwzględnieniem aspektów morfologicznej ontogenezy.

Na obecność *Hoplopleura* spp. zbadano 991 ssaków (Rodentia i Soricomorpha) z 29 gatunków, przy czym wszy znaleziono u 99 żywicieli; materiał do badań stanowiły imagines i stadia młodociane pięciu szeroko rozpowszechnionych, euroazjatyckich lub kosmopolitycznych gatunków wszy (391 osobników), tj. *H. acanthopus*, *H. affinis*, *H. captiosa*, *H. edentula*, *H. longula*. Ponadto, jako materiał suplementarny, wykorzystano cztery gatunki azjatyckie o zasięgu lokalnym (101 osobników): *H. dissicula*, *H. malabarica*, *H. pacifica* i *H. sicata*. Podczas badań wykorzystywano techniki mikroskopii optycznej oraz mikroskopii skaningowej, stwierdzając większą przydatność drugiej metody dla zobrazowania i porównania struktur taksonomicznych.

Dokonano weryfikacji cech istotnych w taksonomii i opracowano charakterystyki morfologiczne dla *H. acanthopus*, *H. affinis*, *H. edentula*, *H. longula*. Dla *H. affinis*, *H. edentula* i *H. longula* sporządzono pierwsze opisy stadiów młodocianych. Dokonano obserwacji teratologii budowy płytek sternalnych; opracowano klucz do identyfikacji krajowych *Hoplopleura*, z uwzględnieniem stadiów dorosłych i młodocianych. Zbadano poziom zarażenia wszy u poszczególnych żywicieli, przy czym największą ekstensywność infestacji stwierdzono dla *H. affinis* u myszarki polnej *Apodemus agrarius* (36,3%), a najwyższą średnią intensywność dla *H. acanthopus* u nornicy rudej *Myodes glareolus* (10,5 os.). Na tych podstawach przeanalizowano swoistość żywicielską i topograficzną wszy z

rodzaju *Hoplopleura*. Dla dwóch gatunków potwierdzony został ich monokseniczny charakter (*H. longula* u badyłarki pospolitej *Micromys minutus* oraz *H. affinis* u *A. agrarius*). Dwa kolejne występowały u więcej niż jednego żywiciela. Żywiciele główni dla *H. acanthopus* to nornik zwyczajny *Microtus arvalis* oraz nornica ruda, a myszarkę polną należy uznać za żywiciela przypadkowego; dla *H. edentula* żywicielem głównym jest nornica ruda, a przypadkowym ryjówka malutka *Sorex minutus*. Piątego z uznawanych za krajowy gatunek, *H. captiosa*, nie wykazano w materiale z Polski (do badań taksonomicznych wykorzystano materiały azjatyckie); potwierdzono jednak jego związek z gryzoniami z rodzaju mysz *Mus*. Zaobserwowano preferencje topograficzne - większość wszy lokowała się pasami wzdłuż grzbietu, po bokach ciała oraz przy dużej infestacji - na głowie. Stwierdzono, że preferencje topiczne zależne są od możliwości chwytnych odnóży. Przednie odnóże rzadko biorą udział w chwytaniu włosów żywiciela, wynika to z faktu ich małego zakresu chwytanego oraz braku systemu zębatek. Prowadzone badania wskazują, że krąg żywicielski najpospolitszych i najczęściej notowanych *Hoplopleura* spp. jest węższy, niż wskazywały dotychczasowe obserwacje, oparte być może na błędnej identyfikacji gatunkowej, czy przypadkowych stwierdzeniach.